

GEOLOGISCHE WAARNEMINGEN OP DE BRUNSSUMMERHEIDE

door
O. S. KUYL

Inleiding

Sedert 1961 is men op het Geologisch Bureau bezig met veldwerk voor het maken van een nieuwe geologische kaart van Limburg. Daartoe zijn vele duizenden vleugelboringen gedaan, gemiddeld 6 m diep, alsmede pulsboringen tot 30 m diepte, om de geologische opbouw beter te kunnen begrijpen en uit te leggen. Ook op de Brunssummerheide is enig veldwerk verricht. Alhoewel de kaartering hier nog niet geheel voltooid is heeft men toch reeds een voorlopige geologische kaart gemaakt, die een inzicht geeft in de geologische gesteldheid van dit gebied. Zie kaart.

Wanneer wij vandaag aan de dag spreken van de Brunssummerheide dan is dat niet meer het hele heidegebied oostelijk van Schinveld en Brunssum, naar het zuiden doorlopend tot aan de woonwijken van de gemeenten Heerlen en Schaesberg, maar de driehoek die begrensd wordt in het westen door de lijn tussen de Staatsmijn Hendrik en de Oranje Nassau IV, en in het oosten door de nieuwe provinciale weg Nieuwenhagen-Brunssum. Midden op de derde zijde van de driehoek, in het zuiden, ligt de luchtschacht. De rest van de oorspronkelijke heide is door uitgravingen en onder de steenstort verloren gegaan, en maakt de indruk van een maanlandschap.

De geologie

Ongeveer evenwijdig aan de provinciale weg Nieuwenhagen-Brunssum loopt een belangrijke breuk door de aardkorst, de Feldbiss. Ten noorden van deze breuk komt het Pliocene vrijwel aan de oppervlakte voor, ten zuiden ervan overwegend Mioceen.

Het Mioceen bestaat hier uit fijne witte zanden afgewisseld met enkele bruinkoollagen. Waarschijnlijk zijn dit strandwalafzettingen. In de eerste wereldoorlog en ook nog daarna is in het gebied van het Koffiepoeltje en de manege bruinkool gewonnen. Van die uitgravingen

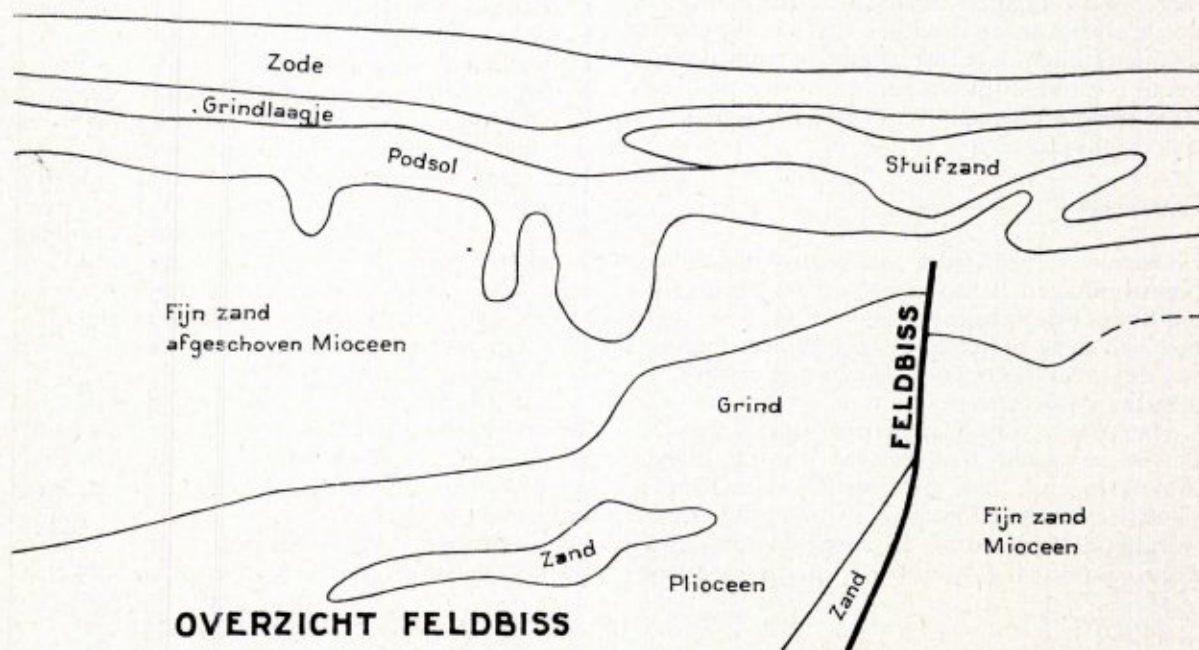
is vooral die bij de manege berucht omdat daar in 1955 en 1958 grondverschuivingen hebben plaatsgevonden. Ook de zandvlakten bij de Rode beek en oostelijk van het nieuwe zwembad zijn sporen die deze exploitatie heeft achtergelaten.

Het miocene zand is zeer gemakkelijk onderhevig aan erosie hetgeen goed te zien is op die plaatsen waar de oorspronkelijke heidebodem is verdwenen. Daar zijn langs de hellingen vaak grote erosiegeulen ontstaan. In verschillende groeven langs de weg van Heerlen naar Brunssum wordt dit miocene zand gewonnen. Dank zij het lage ijzergehalte (minder dan 0,010 %) is de kleur van dit zilverzand zo wit.

Het Mioceen vertoont in de schol ten zuiden van de Feldbiss een zwakke helling van $\frac{1}{2}$ -1 % naar het noordwesten. Bij Schrieversheide ligt het Mioceen onder een bruinkoollaag, die Frimmersdorf wordt genoemd; bij de groeve Beaujean treedt de bruinkoollaag Morken aan de dag. In zuidoostelijke richting dagzomen steeds oudere lagen van het Mioceen. Het is opvallend dat bij de zilverzandontginning wel steeds een bedekkende bruinkoollaag aanwezig is. Waarschijnlijk hebben deze bruinkoollagen afsluitend gewerkt voor het grondwater, waardoor een verontreiniging van het onderliggende zand achterwege is gebleven.

De vraag is of er nog zilverzand voorkomt op de Brunssummerheide is een overwegend geologisch probleem dat door geologisch onderzoek dient te worden opgelost. En dat is tot op heden nog niet op uitgebreide schaal gebeurd. Wel kan met waarschijnlijkheid gezegd worden dat het gebied ten oosten van de Heihofstoring (zie kaart) géén zilverzand bevat: het Mioceen behoort hier stratigrafisch tot de afzettingen die ongeveer 20 m onder de bruinkoollaag Morken liggen. Deze bestaan uit een vuursteenlaag met eronder geelgroene zanden waarin enkele glauconietkorrels. Het mineraal glauconiet wijst op een grotere invloed van de zee bij het ontstaan van de afzetting.

Ten noorden van de Feldbiss op de Brunssummerheide is het Pliocene aanwezig als zanden grindlagen met een enkele kleilaag. Dit Pliocene behoort tot de zgn. Waubachafzettingen, het onderste deel van het Pliocene. De welbekende Brunssumse klei die boven op deze Waubachgrinden behoort te liggen is hier afwezig.



Meer noordelijk, op de grens tussen de gemeenten Brunssum en Schinveld, komt deze klei in een zeer dikke laag voor, maximaal 17 m.

In de zuidoostelijke wand van de voormalige kleigroeve van de gemeente Brunssum is thans de Feldbiss-storing vrijgemaakt. Op bijgaande foto is aan de rechterzijde onder de zode een dunne laag vuilwit stuifzand te zien met daaronder een zwarte podsol. Deze podsol heeft een sterk golvend karakter hetgeen waarschijnlijk door de wortels van de bomen in meer recente tijd is veroorzaakt en niet door een bevroren toestand in een ijstijd (kryoturbatie). Onder de podsol ligt nog een dunne laag dekzand met enkele dunne lössbandjes. Dan volgt het fijne miocene zand.

Aan de linkerzijde bevindt zich onder de zode vrijwel geen stuifzand, alleen een weinig hellinggrind. Van het dekzand is hier ook niet veel te zien. Het Pliocene komt vrijwel direct aan de oppervlakte. Het miocene zand dat op sommige plaatsen op het grind te vinden is moet beschouwd worden als afgeschoven materiaal. Geheel links wigt een kleilaag uit en vervolgens komt het pliocene grind omhoog. De Feldbiss wordt dus gevormd door de lijn van het grind en het grovere zand ter linkerzijde en het fijne miocene zand aan de rechterzijde. Het gebied ten zuiden van de Feldbiss is de hooggelegen schol, dat ten noorden ervan de laaggelegen schol. Dat is goed te zien aan de steile helling van de pliocene grindlaag die bij de verschuiving van de lagen langs de storing meegesleurd is en daardoor zo steil is komen te staan.

De mogelijkheid om deze ontsluiting van de Feldbiss als natuurmonument te bewaren is hier aanwezig: de weersinvloeden van zon en wind zullen op deze plaats niet groot zijn. Het is mogelijk dat er wat zand bij uitdroging naar beneden zal vallen, maar met vrij weinig moeite kan deze wand toch in een redelijke staat worden gehouden.

Ook ten zuiden van de Feldbiss komt plioceen zand en grind voor, en wel in het gebied van de luchtschacht. Hier ligt de grens Pliocene-Mioceen op 148 m + N.A.P. en ten noorden van de Feldbiss op 92 m + N.A.P. Dit geeft een maat aan van de spronghoogte van de Feldbiss ten tijde van de grens Mioceen-Pliocene.

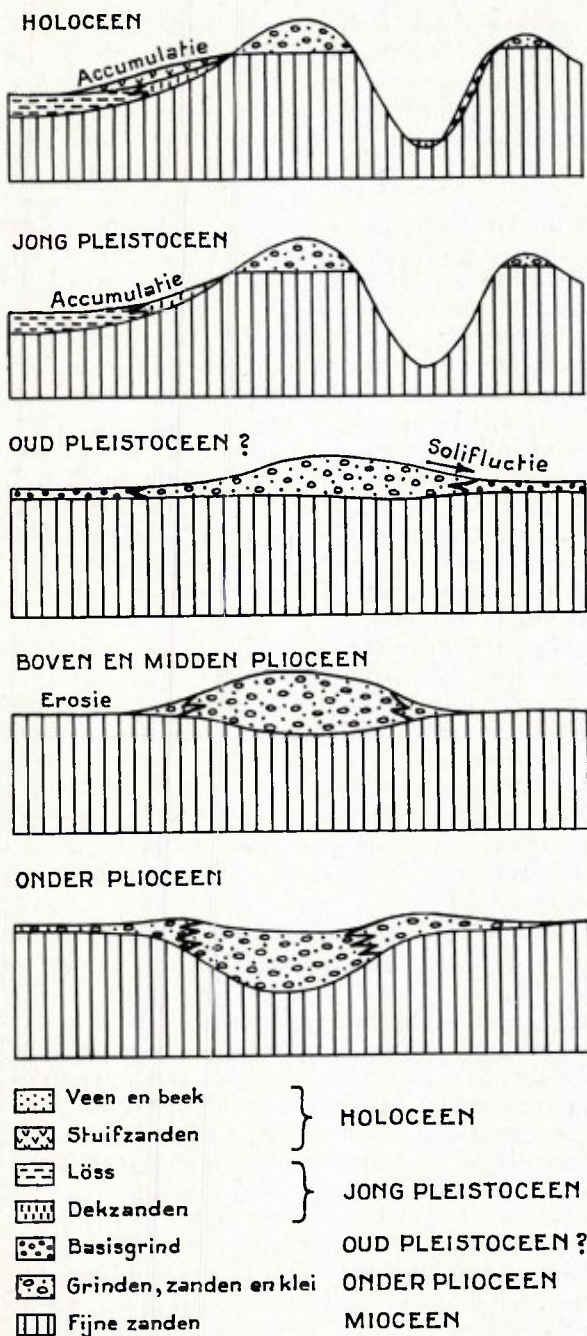
Het pliocene grind is gekarakteriseerd door een hoog kwartsgehalte, 80 %. Bovendien wor-

den op de Brunssummerheide nog plekken aangetroffen waar kwartsrijk grind voorkomt in een laag van 30-50 cm dikte. Opvallend is dat dit „basisgrind” overal in de heide op ongeveer eenzelfde niveau ligt, nl. op 120 m + N.A.P. Alleen op de Heksenberg ligt het wat hoger, op 140 m + N.A.P. De vraag is nu of dit basisgrind dezelfde ouderdom heeft als het overige pliocene grind en zand. Waarschijnlijk moet deze vraag ontkennend beantwoord worden: na de afzetting van dit grind in de onder-pliocene rivier zijn deze grind en zand afzettingen wellicht beter tegen de erosie bestand geweest dan de omliggende miocene zanden. Daardoor kwam het grind relatief hoger te liggen dan het zand in de omgeving. Gedurende de ijstijden werd dit pliocene grind door solifluctie of wel periglaciaal als een dunne laag over het landschap uitgespreid. Wanneer dit is gebeurd is niet geheel nauwkeurig te zeggen, maar gezien de waarschijnlijk glaciële invloed mogelijk Oud-Pleistoceen.

Bekijkt men dit basisgrind dan valt het zeer hoge kwartsgehalte op, ongeveer 85 %. Bovendien is onder invloed van het weer dit grind sterk aangetast: de kwartskorrels zijn meestal sterk verweerd.

Gedurende de laatste twee ijstijden is in Zuid-Limburg de löss afgezet. Dit is een fijnkorrelige afzetting, overwegend bestaande uit de fractie van 2-50 μ , die door de lucht werd aangevoerd.

De Brunssummerheide ligt precies op de grens van dekzand en löss. Beide zijn aeolische vormen, zij zijn door de wind aangevoerd. Het dekzand bestaat uit grovere korrels, overwegend meer dan 50 μ , de löss is fijner, van 2-50 μ . De lössgrens is op de kaart vrij nauwkeurig aangegeven, het dekzand niet, omdat dit maar zeer dun aanwezig is, en bovendien nog niet geheel is geкартеerd. Het typische is nu dat de overgang van dekzand naar löss zich voltrekt in een strook van enkele honderden meters breed. Ook is opvallend dat de löss op de Brunssummerheide geografisch een zak vormt: tussen Schinveld en Brunssum ligt aan de westzijde van de Rode beek een dik lösspakket, aan de oostzijde ontbreekt de löss, en bij Abdissenbosch op de weg van Brunssum naar Waubach neemt de löss naar het oosten weer snel in dikte toe.



SCHEMATISCH OVERZICHT VAN
DE WORDINGSGESCHIEDENIS
DER BRUNSSUMMERHEIDE

Ten tijde van de afzetting van löss en dekzand werd wel materiaal door de wind weggevoerd, maar er werd slechts weinig afgezet. Doordat de erosie dus vrij spel had in het miocene zand en het basisgrind als dekkende laag van 30-50 cm toch maar weinig bescherming bood is dit gebied op verschillende plaatsen tot op de grondwaterspiegel uitgeblazen. Op deze wijze is ook de Rode beek ontstaan die zich in holocene tijd door terugschrijdende erosie verder zuidelijk in het landschap kon insnijden. Daarnaast zijn in het Holoceen de veen- en beekafzettingen ontstaan die de Brunssummerheide zo'n speciaal karakter hebben gegeven. Ook ontstonden door uitwaaiing in het Holoceen de stuifzanden die tot 7 m dik kunnen zijn. Op de kaart staan deze stuifzandcomplexen slechts globaal aangegeven wanneer ze dikker zijn dan 1 m; in detail zijn ze nog niet uitgetekend. Opvallend is het dat deze stuifzandcomplexen maar weinig ten noorden van de Feldbiss voorkomen en ook ten zuiden van de Heksenberg ontbreken.

Het onderscheid tussen het miocene zand, het dekzand en het stuifzand is niet altijd even gemakkelijk. Het miocene zand bestaat overwegend uit grijswitte fijne zanden, aan de bovenkant soms verontreinigd met zwarte humusbestanddelen van de podsols die aan de basis van het stuifzand ligt. De humus is dan naar beneden gezakt langs breukjes en spleetjes, hetgeen bij de Feldbiss-storing in de oude kleigroeve van de gemeente Brunssum goed te zien is. De dekzanden bestaan uit fijne zanden, geelbruin van kleur met dunne laagjes löss van enkele mm dikte. De stuifzanden tenslotte zijn vuil grijs-witte stoffige zanden waar een of meer podsolbodems in voorkomen.

Conclusie

Niet alleen het feit dat de Brunssummerheide de enige is in Nederland op tertiaire, miocene, bodem maakt haar zo belangwekkend; zij vormt ook de grensstrook tussen de löss en het dekzand. Bovendien is zij een brongebied van de Rode beek. De verschillen in relief, grondsoorten en begroeiing alsook de geografische ligging nabij bevolkingscentra zijn voor ons een gave der natuur. Laten wij de Brunssummerheide daarom behouden als een natuur- en recreatiegebied.

**MET DE NATUURGIDS DOOR DE
BRUNSSUMMERHEIDE**

Zoals gebruikelijk is bij iedere I.V.N.-excursie heten wij u welkom aan het begin van onze wandeling over de Brunssummerheide. Wij willen u hier iets laten zien van het oude heidelandschap, van de naaldbomen waarmee de heide in de vorige eeuw beplant werd, van de afgravingen waardoor grote delen van de heide geschonden zijn, van de steen- en vuilstortingen die haar ontsieren. Ook willen wij u doordringen van de grote waarde van deze heide voor de bewoners van de oude mijnstreek als recreatiegebied en van de grote wetenschappelijke betekenis ervan juist in het zuiden van Limburg. Tenslotte willen wij u wijzen op de gevaren die de heide momenteel bedreigen door de opslag van jonge bomen, door overmatig bezoek, maar vooral ook door nieuwe afgravingen en ontginningen.

Onze wandeling begint bij de kerk op de Heksenberg aan de Heerenweg tussen Heerlen en Brunssum. U kunt hier komen met de diensten van de L.T.M., lijn 4, 4A en 4B. Rechts van de kerk is gelegenheid uw wagen te parkeren. Het eindpunt van de wandeling is zo gekozen dat u met dezelfde busnummers naar de Heksenberg kunt terugkeren. Duur van de wandeling ongeveer drie uur.

U gaat op stap onder leiding van natuurgidsen van de afdeling Heerlen van het I.V.N. Zij gaan echter niet met u mee. U moet uw weg zelf zoeken met behulp van onderstaande routebeschrijving, waarin u ook vindt aangegeven op welke bijzonderheden u kunt letten. Het voordeel van zo'n papieren gids is duidelijk: U kunt gaan wanneer u wilt, en lopen in uw eigen tempo. U kunt alleen maar wandelen door een mooi gebied, of, als u daar zin in hebt, tijd besteden aan het zoeken van planten, het beluisteren van vogels, het bestuderen van de bodem; U kunt onderweg tekenen, fotograferen, luieren, precies zoals u wilt.

Vanaf het vertrekpunt gaan wij rechtsaf in de richting van de spoorbrug en dan linksaf, de Vinkenstraat in. Aan het einde hiervan komen wij op de Heideveldweg met een overgang over de spoorweg van de Oranje-Nassau-mijn IV. Hier gaan wij rechtuit, bergopwaarts en

zien spoedig aan onze rechterhand de zilverzandgroeve van Beaujean.

Zilverzand ziet zo wit door het lage ijzergehalte, minder dan 0,01%. Hierdoor is dit zand zo geschikt voor de glasindustrie. Duidelijk is ook op grotere afstand te zien dat het witte zand gelegen is onder twee verschillend gekleurde grondlagen: een bruine; dit is löss van 3 á 4 m dikte en een meer grijs gekleurde van leemhoudend zand, met duidelijke oranje verkleuringen. Deze moeten zijn ontstaan onder invloed van de plantenbegroeiing in een warm klimaat. Tussen beide lagen ligt nog wat grind.

Iets voorbij de laatste huizen van de Heideveldweg krijgt u een weids panorama te zien: Op de kaart punt A. Hier begint links een holle weg die ons voert naar het in de diepte gelegen waterwingebied van de O.N.-mijnen. Voor dit hele gebied is onlangs een afgraafvergunning aangevraagd t.b.v. een op te richten glasfabriek in Keulen. Langs de weg staat een houtwal met bomen en struiken, resten van het oerwoud dat oorspronkelijk de voedselrijke lössgronden heeft bedekt: eiken, maar ook boskersen, meidoorn, sleedoorn. Onder aan de holle weg bevindt zich het pompstation te midden van een jonge aanplant van eiken, kersen, esdoorns, beuken en fijnsparren. Een rij oude knotwilgen geeft aan hoe rijk aan water deze laaggelegen plaats moet zijn geweest.

Natuurlijk zijn de voedselrijke lössgronden reeds lang in gebruik bij de landbouw. De keuze van de gewassen hier wijst dan ook op goede grond. Let u eens op de akkeronkruiden: welke soorten u vindt hangt af van de tijd van het jaar, maar ook van de groundbewerking,





en dus van het gewas zelf: op aardappel- en bietenakkers, zgn. hakvruchten, omdat de grond met de hak bewerkt wordt, groeien heel andere onkruidplanten dan op graanakkers. Probeert u eens langs de weg op deze verschillen te letten.

Wij blijven de grindweg voorbij het pompstation in dezelfde richting volgen en komen dan op een geasfalteerde weg uit. Hier gaan wij naar links tot aan het tweede bordje „waterwingebied”. Hier slaan wij rechtsaf, een zandweg in, in de richting van het bos.

Achter het langs deze weg door „bosvarkens” gestorte vuil zien wij een heuvel van fijn zand, dat bedekt wordt door een laag gerolde kiezel. Löss ontbreekt hier dus, net als elders op de Brunssummerheide. Dat is een van de redenen waarom deze heide wetenschappelijk zo interessant is: zij ligt op de grens van löss, in het zuiden en dekzanden in het noorden. Beide grondsoorten zijn door de wind in de ijsstijden aangevoerd. Zij verschillen van elkaar door de grootte van de korrels: Löss heeft stoffijne korrels; zand is grover.

Wij vervolgen onze weg, en slaan het eerste pad links in, tussen akkerland en een dennenbos. Dit pad voert ons tot aan de omheining van de Oranje-Nassau IV. Als wij hier omkijken hebben wij een mooi uitzicht op Heerlen, al worden wij wel wat gehinderd door het hoogspanningsnet. Wij gaan de asfaltweg rechts in, komen voorbij het café de Apenkooi, van Clever, en bereiken de bosrand vlak voor een wit gekalkt boerehuis. Hier gaan wij linksaf over een ruiterroute, die de bosrand blijft volgen. Vanaf dit punt is onze weg aangegeven door

middel van een driehoekje op bomen en palen. Op een viersprong van bospaadjes gaat de ruiterroute rechtsaf. Daar kunt u in het struikgewas aan uw rechterhand een rest zien van de historische landgraaf, een gracht die aan beide zijden door aarden wallen was beveiligd.

Wij lopen langs een gemengd bos, deels wild, deels aangeplant. In de etage van de bomen staan eiken en berken, maar ook dennen, sparren en lariksen, beuken en Amerikaanse eiken. Als struiken treft u aan framboos, lijsterbes, Amerikaanse vogelkers. Daartussendoor slingeren zich de liaanachtige stengels van de kamperfoelie. Onder de kruiden, op de onderste etage van het bos vallen de hoge adelaarsvarens op.

Let u in dit gedeelte van het bos eens op de Amerikaanse vogelkers, een struik die oorspronkelijk in ons land is aangeplant in brandwerende singels tussen het naaldbout. De kleine zwarte kersjes worden graag door vogels gegeten, de harde pitten verlaten onverteerd de vogeldarm. Geen wonder dat wij de jonge boompjes overal zien opkomen op plaatsen waar veel vogels slapen, bijv. onder naaldbomen en dat men tegenwoordig deze boom als plaag beschouwt, en bospest noemt. Aan onze rechterhand liggen de landerijen van de Heihof, een restant van het vroegere kasteel Menten. Voor grote gedeelten van het landgoed is door de erven Menten een afgraafvergunning aangevraagd om het zilverzand te kunnen ontginnen dat zich in de grond bevindt. Helaas liggen deze terreinen juist in de mooiste delen van het recreatiegebied, er is dan ook fel geprotesteerd tegen de aantasting van dit stuk natuurschoon. In het verlengde van de door ons gevolgde rui-



terroute schieten wij nu het bos in, onder enige oude kronkelige eikestruiken door. Rechts hebben wij eerst een akker, later een dennebos. Langs verschillende boswegen houden wij zoveel mogelijk dezelfde richting aan en zien al spoedig door de kale stammen een open vlakte opdoemen. Hier beklimmen wij de heuvel aan onze rechterhand. Dit is punt B op de kaart.

Van hieruit hebben wij een mooi uitzicht over het centrale deel van de heide. In de laatste ijstijd is dit een zgn. uitblazingsgebied geweest: de fijne zanden zijn tot op de grondwaterspiegel weggestoven. Er is geen dekzand aanwezig. Wel komen vrij grote complexen stuifzanden voor, die grotendeels met dennen zijn beplant.

Op de heuvel staan wij op een laag grind van ongeveer 50 cm dikte. Dit kwartsrijke grind ligt op een niveau van $\pm 120 \text{ m} + \text{N.A.P.}$ op verschillende plaatsen in de heide. U ziet dan ook om u heen diverse heuveltoppen, alle op dezelfde hoogte. Kennelijk zijn de dalen daartussen door inwerking van water en wind ontstaan.

De struikheide groeit hier zeer weelderig. Wat een purperen pracht langs deze hellingen in de tweede helft van de zomer. Let er eens op hoe alle mogelijke tinten kunnen voorkomen van donkerpurper tot bijna wit. Op mooie zomerdagen gonst het hier van bijen, hommels en andere nectar zoekende insecten. Het is dan ook wel vanzelfsprekend dat in deze tijd de heide rijk is aan vogels die op jacht zijn naar insecten, of die jagen op elkaar.

De levensduur van een heideplant is in Nederland ongeveer 20 jaar, tenminste als zij voldoende vrij staat. Zoals wij hier en ook elders tijdens onze wandeling kunnen zien wordt de heide op veel plaatsen verdrongen door berken en dennen. Deze zijn opgekomen uit zaadjes, die uit het omringende bos de heidevlakte zijn binnengewaaid. Voor het behoud van de heide is het dringend nodig dat deze opslag op korte termijn wordt uitgetrokken en vernietigd. Zou dit niet iets zijn voor een natuurbeschermingswerkkamp van het I.V.N. of een landgoedkamp van de A.N.W.B.? Ook zijn er wel vrijwilligers beschikbaar van I.V.N.-afdelingen in de buurt!

Wij verlaten ons uitkijkpunt bergafwaarts in de richting van het bronnengebied van de Rode beek. In plantkundig opzicht is dit het interessantste deel van de heide. Er bevindt zich nog levend hoogveen, met veenmos, zonnedauw, beenbreek, lavendelheide. Wij zullen ons tevreden moeten stellen met dopheide en tormen-til, daar het eigenlijke veengebied niet toegankelijk is vanwege zijn grote kwetsbaarheid. Aan de andere zijde van het moerassige gebied stijgen wij weer omhoog langs verschillende paden tussen vliegdennen door. Zoekt u eens de vruchten op van dit jaar. Zij bevinden zich als kleine kegeltjes aan de toppen van de takken. Een verdieping lager zitten de kegels van het vorige jaar. Zijn zijn groen, een teken dat zij nog volop aan het groeien zijn. De rijpe denne-appels zijn bruin van kleur en hebben bij droog





weer open schubben. Kunt u nu uitrekenen hoeveel jaar een den nodig heeft om rijpe zaden voort te brengen? De zaden zijn voorzien van een vleugeltje. Vandaar dat zij zo gemakkelijk de open heide inwaaien. Veel kegels zijn afgeknaagd door de eekhoorn: onder de bomen liggen dan de losse schubben. Zoekt u ook eens de harsknikkers van de harsbuilrups.

Stijgend en dan weer dalend komen wij tenslotte bij een heuvel aan, vanwaar wij weer een prachtig uitzicht hebben over de omgeving: Wij hebben hier punt C van de kaart bereikt. Recht voor voor ons zien wij de schachten van de Staatsmijn Hendrik, thans hoofdkwartier van de AFCENT. Naar links zien wij achtereenvolgens de Staatsmijn Emma, de flats van Vrieheide met de watertoren, de steenbergen en schoorstenen van de Oranje-Nassaumijnen. Bij helder weer kunnen wij hier zelfs de steenbergen zien van de Belgische mijnen en soms ook de televisietoren van Roermond.

Boven op de heuvel liggen vrij veel gerolde blauwe vuurstenen, die als lagen in het miocene zand voorkomen. In de helling is duidelijk zichtbaar dat verstoring van de kiezellaag grote invloed heeft op het fijne zand eronder: er zijn diepe erosiegeulen ontstaan, waarlangs regen- en smeltwater naar beneden kunnen stromen.

Wij gaan nu de Rode beek oversteken. Deze was vroeger voor natuurliefhebbers heel wat interessanter dan tegenwoordig. Er kwamen bloedzuigers in voor, rivierkreeften, moeraschildpadden; in het oevergebied ring- en gladde slangen. Al deze dieren hebben plaats gemaakt voor pootjebadende kinderen en ont-

spanning zoekende volwassenen. Om het publiek nog meer aan deze plek te binden heeft men een aantal heuveltjes opgeworpen en wordt het waterpeil van de beek kunstmatig verhoogd door enkele stuwtjes. Hopenlijk heeft dit ook tot gevolg dat het peil van het water van het moeras zal stijgen, zodat dit voor uitdroging gespaard zal blijven.

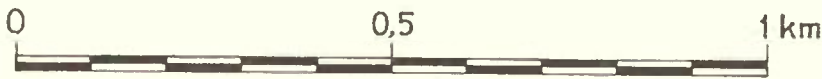
Wij volgen in westelijke richting de rand van de zandvlakte langs een ruiterroute. Bij de bosrand aan de overkant gaan wij rechtsaf, weer langs een route voor ruiters, onder langs een kale zandhelling. Bij het bord „verboden toegang” rechts langs deze bosweg kijken wij uit over de geteisterde oude bruinkoolvijver, waar zich eens een zwembad in bevond. Hier kunt u nog iets zien van de ravage, die werd aangericht bij de grote grondverschuiving van juni 1955. Volgens deskundigen is toen een hoeveelheid zand in de vijver geschoven van 600.000 m³.

De weg voert ons nu langs de rechteroever van het bekende „Koffiepoeltje” dat door het recreatieschap herschapen is in een van de mooiste visvijvers van Limburg. Aan het einde hiervan staan enkele grote duindoornstruiken. Even verderop, linksaanhoudend, zien wij in een venetje de witte plujsjes van het wollegras. De witte pijlen volgend stoten wij op de omheining van het zwembad „De Zeekoelen”, daar nemen wij het rechtse bospad. Wij komen eerst langs een oude bruinkoolgroeve, welke met steenslik is gevuld, waarop een laag klei is gestort als ondergrond voor een aantal sportvelden. Langs de afrastering belanden wij uiteindelijk op het parkeerterrein van het zwembad aan de Heerenweg. Dit is het einde van onze wandeling.





OVERZICHTSKAART BRUNSSUMMERHEIDE



AFZETTINGEN OUDERDOM

- | | |
|--|--|
| | Veen en beek |
| | Stuifzanden dikker dan 1 m |
| | Löss |
| | Basisgrind |
| | Grinden, zanden en klei |
| | Fijne zanden met enkele bruinkoollagen |

- | |
|-------------------|
| HOLOCEEN |
| JONG PLEISTOCEEN |
| ? OUD PLEISTOCEEN |
| PLIOCEEN |
| MIOCEEN |

- | | |
|--|--|
| | Groeven, slikvijver, steensloot, vuilnisloot en aangevulde grond |
| | Grens Recreatieschap Brunssummerheide |
| | Loofhout |
| | Naaldhout |
| | Wandelweg I.V.N. |
| | Verharde wegen |
| | Uitzichtspunten |

- | | |
|--|--------------------------------|
| | Landgraaf Duidelijk aanwezig |
| | Landgraaf Onduidelijk aanwezig |

- | | |
|--|----------------------------|
| | Landgraaf Verloop zeker |
| | Landgraaf Verloop mogelijk |